

HDP ÇOCUK KOMİSYONU

Diyarbakır ocuk Raporu

Yerel Seçimlere Doğru, 2023

HDP

Giriş

6-7-8 Ekim 2022 tarihlerinde HDP Çocuk Komisyonu ve HDP Diyarbakır İl STK Komisyonu doğrudan çocuk alanında çalışan ya da çalışma alanlarından biri çocuk alanı olan 23 kurumu ziyaret etmiştir. Ayrıca 2023 Haziran ayı içerisinde Diyarbakır'daki çocuk kurumlarıyla rapordaki temalar bazlı bir kez daha görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme programı aşağıdadır:

I. GÜN	II. GÜN	III. GÜN
İHD Çocuk Komisyonu	Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi	ZimZim Kreş
Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES)	Hayata Destek Derneği	Morî Yayınevi
Türk Tabipleri Birliği (TTB)	Ekoloji Derneği	ZarokMa
Eğitim Sen	Türkiye İnsan Hakları Vakfı (THİV)	Amed Şehir Tiyatrosu
ANKA Dil, Sanat ve Eğitim Kooperatifi	Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHU-DER)	Kadın Kültür Sanat ve Edebiyat Derneği (KASED)
Mezopotamya Dil ve Kültür Araştırma Derneği (MED- DER)		Dicle Fırat Kültür Sanat Derneği
Rengarenk Umutlar Derneği		Göç ve İnsani Yardım Vakfı
Mezopotamya Psikologları İnisiyatifi (DERMEZ)		Önce Çocuklar Derneği
Çocuk Çalışmaları Derneği (Çocukça)		
Lotus Genç Alan Derneği		

Giriş

HDP Çocuk Komisyonu'nun hazırladığı Diyarbakır Çocuk Raporu'nun meramı; Diyarbakır'da ve en genelde Kürt coğrafyasında yaşayan çocukların sorunlarının öncelikle tespiti, bu sorunların yaşanmasının arkaplanını açık kılma, kurumlarla karşılıklı ve olası kolektif dayanışma pratiklerini yaratma ve en nihayetinde çocukların hayatlarının özgürleşmesine katkıda bulunmaktır.

Diyarbakır'da çocukların yaşadıkları sorunlara ilişkin iki önemli arka plan vardır. Bunlardan ilki, var olan sınıfsal eşitsizlikler ve ekonomik krizle birlikte giderek etkili olan kapitalist ekonomi-politikalardır. Kürdistan coğrafyası özelinde diğer önemli arka plan ise yaklaşık 45 yıldır yaşanan ve son yıllarda kentlerin içlerine kadar yayılan savaş ve çatışma süreçleri ile buna bağlı olarak yerel yönetimlere ve kurumlara yapılan kayyım darbesidir. Aynı zamanda yine savaş sürecine bağlı olarak yaşanan göç ve mültecilik deneyimleri ise çocukların yaşadıkları sorunların doğrudan kaynağını bize göstermektedir.

Ziyaretlerde ve görüşmelerde öne çıkan önemli vurgular şunlardır:

- ✓ Bölgede öteden beri çocuklar toplumsal ve politik özne olmakla birlikte bu alana dair çalışmalar Çocuk Komisyonu'nun kuruluşu öncesinde HDP'de sistematik ve bütünsel yürütülmemiştir. Parti nezdinde çocukluk alanı bir politika üretme ve hayata geçirme süreci olarak görülmemiş, tali bir alan olarak kabul edilmiş ve ancak kamuoyunda dikkat çeken çocuk gündemleri yine partide öne çıkarılmıştır.
- ✓ Çocuklar adına değil çocuklarla birlikte söz kurulması ve alanın güçlendirilmesi gerekmektedir.
- ✓ HDP'nin 3. Yol perspektifi çocukluk alanındaki yaklaşımımızı da belirlemektedir. Hâkim geleneksel ve kapitalist-modernist yaklaşımlara karşı özgürlükçü, sınıfsal ve kimliklere dayalı eşitsizliklerin olmadığı, ekolojist, cinsiyet eşitlikçi, çocukları toplumsal özne ve birey kabul eden 3. bir çocukluk yaklaşımını HDP savunmalı, programında bu yaklaşımı esas almalı ve tüm yereller düzeyinde de bu yaklaşımı hayata geçirmelidir.

- ✓ Devleti bir yandan meclis nezdinde ve uluslararası çocuk ağı/kurumları aracılığıyla politika üretmeye zorlamanın önemi açıkken bir yandan da çocukluk alanında devlet kurumsallığı dışında enformel bir düşünce biçiminin oluşturulması ve kendi öz-bilgi, deneyim ve pratik ağlarımızın var olması elzemdir.

Eğitim Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Anadilinde eğitimin savunu düzeyinden öteye geçerek eğitim süreçlerinde ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında deneyimlerin inşa edilmesi gereklidir. Bu vurgu, alternatif bir eğitim modeli ya da deneyimi olarak değil; aksine ve doğrudan coğrafyanın kendi hakikatinin deneyimi olarak ifade edilmelidir. Diyarbakır'da özel olarak eğitim alanında faaliyet yürüten kurumların deneyimleri, alternatif eğitim olmaktan öte, bilakis hakikatin ta kendisidir ve bu deneyimler devlet kurumsallığı dışında enformel eğitim ve öğrenme ortamlarının yaratılabileceğini bizlere göstermektedir.

Eğitim Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Eğitim yaklaşımları konusunda coğrafyanın kendi özgün eğitim yaklaşımının ve metodolojisinin sistematik, bütünsel, kolektif ve ilişkisel ifadesi elzemdir. Deneyimlerin bütünsel aktarımı için bu yaklaşımın referansları, araçları ve modelleri yazılı hale getirilmelidir. Şimdiye kadar yaşanmış pek çok eğitim deneyimi bu konuda asıl yol gösterici kaynakları oluşturmaktadır. Bu nedenle, başka bir yere değil; asıl coğrafyanın kendisine, toplumsal-eğitsel belleğine dönerek bu çabanın izini sürebilmek ve sonuç almak mümkündür.
- ✓ Seçmeli dil derslerinin anadilinde eğitim yaklaşımına uymadığı kabul edilse de halihazırda devlet tarafından sunulan programın içerik açısından değiştirilmesi zorlanabilir. Bunlardan biri de okulöncesi eğitime yönelik yapılabilecek düzenlemedir. Bu bağlamda, okulöncesi eğitimde faaliyet gösteren devlet ve özel okulların müfredatına Kürtçe derslerin seçmeli olarak eklenmesine yönelik kanun teklifi verilmeli ve bu konu sosyal medya aracılığıyla da gündemleştirilmelidir.

Eğitim Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da çocuklar tüm alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da sınıfsal eşitsizlikler içindedir. Yoksul çocukların tamamen eğitimden beklentilerinin ortadan kalktığı, nitelikli bir eğitim sürecinin tamamen dışına atıldığı gerçeği apaçık bir biçimde yaşanmaktadır. Bununla birlikte; çocuklar eğitim alanında sınıfsal eşitsizliğin yanında kimliğe dayalı eşitsizlikle de karşı karşıya bırakılmaktadır. Çocuklar bir bütün olarak sadece Kürt olmaları nedeniyle de eğitim süreçlerinden eşit bir şekilde faydalanamamaktadır. Diyarbakır'daki özel kurumların eğitim süreçleri dahi devletin sürekli keyfi denetimi nedeniyle engellenmektedir.
- ✓ Eğitim alanında Kürtçe dil materyallerinin, branşlara göre ders kitaplarının ve çocuklar ile gençlere yönelik nitelikli edebi eserlerin yetersizliği büyük bir eksikliği yansıtmaktadır.

Eğitim Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Özellikle branş derslerinde pedagojik formasyona sahip ve Kürtçe eğitim yapabilecek nitelikli öğretmenlerin yetişmesi, anadilinde eğitimin kapsamının genişletilmesi, içeriğinin güçlendirilmesi, sistematik müfredatının oluşması eğitimin sürekliliği açısından elzem görünmektedir.
- ✓ Eğitim alanında yaşanan başka bir sorun bu alandaki boşluğun, dini ve inançları istismar eden kimi kurumlarca doldurulmasıdır. Özellikle kız çocuklarının bu istismar sürecinde erkeklere göre daha fazla bağımlı olmasının önü açılmaktadır.

Sağlık Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da ve bir bütün olarak tüm Kürt coğrafyasında yaşanan en akut sorunların başında madde bağımlılığı bulunmaktadır. Bağımlılık yaşının 9 yaşına düştüğü ve son yıllarda özellikle bizatihi okulların kendisinin bu maddelerin satış yeri haline getirildiği neredeyse kamusal bir bilgi haline gelmiştir.

Sağlık Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Bağımlılıkla mücadele kimi demokratik kitle örgütleri aracılığıyla sürdürülmeye çalışılmasına rağmen bu çalışmalar etki sahası ve oranı açısından yeterli değildir.
- ✓ Kayımlar öncesi mahallelerde ana-çocuk sağlık merkezlerinden etkin bir şekilde hizmet alınabilirken bu merkezler halihazırda işlevlerini yitirmiştir.
- ✓ Bağımlılığa ilişkin veriler ilgili kurumlar tarafından paylaşılmamaktadır. Bu nedenle elde sağlıklı nicel veri bulunmamaktadır.
- ✓ Son yıllarda genç intiharları giderek artmakta ve bu intiharların çoğunlukla doğrudan bağımlılıkla ve dijital tacizle ilgili olduğu düşünülmektedir. Genç intiharların nicel ve nitel bilgisine erişmek durumun tespiti açısından önemlidir.
- ✓ Aileler madde bağımlılığı konusunda kendilerini çaresiz hissetmekte, bağımlı olan çocukları nedeniyle toplumsal yaşamda utanç duymakta ve durumu açıklıkla paylaşmaktan imtina etmektedir.

Sağlık Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Çocukların kamusal alanlarının tamamen ellerinden alınması, madde bağımlılığını doğrudan etkileyen etmenlerin başında gelmektedir.
- ✓ Savaşlar sonrası göçle birlikte su kirliliği ve çocuk salgın hastalıkları artmıştır. Son 1 yılda buna bağlı olarak 5 yaş altındaki yüzlerce çocuk hayatını kaybetmiştir.
- ✓ Diyarbakır'da pek çok alanda olduğu gibi çocukluk alanı da piyasaya tahvil edilmektedir. Giderek artan psikoterapi merkezleri, özel eğitim kurumları, rehabilitasyon merkezleri doğrudan arka planında savaş gerçekliğinin olduğu çocukluk sorunlarını sistematik olarak salt anaakım psikolojinin/pozitivist yaklaşımın alanına sıkıştırmakta ve bir bütün olarak bölgede çocukluk alanı ve süreci bu yaklaşım üzerinden "travmatize" edilmektedir. Buna bağlı olarak çocukların psikiyatrik ilaçlar kullanması ve ailelerin bunu bireysel bir sorun olarak görmeye zorlanması oldukça yaygındır. Buna karşılık, Diyarbakır'da etki sahası ve oranı geniş olmamakla birlikte; eleştirel ve toplumsal psikoloji perspektifi ile yürütülen çalışmalar bulunmakta ve bu alanda eleştirel bilgiler ve deneyimler üretilmeye çalışılmaktadır.

Hukuk Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da ve bir bütün olarak coğrafyada çocuklar savaşın ve şiddetin en fazla mağduru olan kesimlerin başında gelmektedir. Çocuklar; kırsal yerlerde, meralarda oyun oynarken ya da hayvanlarını otlatırken mayınların veya serbest bırakılan patlayıcıların hedefi olmaktadır. Keza parkta oynarken, sokakta yürürken de zırhlı ve diğer askeri/polis araçlarının çarpması ile sakat bırakılarak ve hayatlarını kaybederek yaşam hakları ihlal edilmektedir. Bunun yanında son yıllarda çocuklar; Newroz günü gözaltına alındıkları, bayram kutlamanın meşruiyetinin güçsüz kılınmaya çalışıldığı, çocuklar ve bir bütün olarak halk için önemli kabul edilen günlerin kriminalize edilmeye çalışıldığı bir hukuksuzlukla karşı karşıya bırakılıyorlar.
- ✓ Bir diğer mağduriyet, cinsel şiddete maruz kalmalarıdır. Çocuklar, yaşadıkları bu tür şiddet karşısında nereye başvuracaklarını bilmemekte veyahut başvurdukları takdirde ise bizatihi keyfi ve filli hukuki uygulamalarla mağduriyetleri yeniden üretilmekte ve böylece şiddet sarmalının içinden çıkamamaktadır. Öte yandan aileler toplumsal ve kamusal baskı altında cinsel şiddet gerçekliğini gizlemeye çalışmakta ve özellikle devlet, kamu ve güvenlik görevlilerinin fail olduğu vakalarda şikayetler geri çekilmektedir.

Hukuk Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ İslah evi özellikleri taşımayan cezaevlerine konulan, bazen yetişkinlerle de aynı ortamı paylaşan çocuklar, cezaevinde özellikle akran ve gardiyan şiddetine maruz kalmaktadır. İlgili kurumların çocuk cezaevi ziyaretleri üzerinden paylaştıkları bilgilere göre gardiyanlar koğuştaki fiziksel olarak güçlü olan çocuklarla daha yakından iletişim kurarak diğer çocuklar üzerinde baskı ve denetimini güçlendirmektedir.
- ✓ Cezaları kısa süreli olduğu için çocuk cezaevindeki sirkülasyon/giriş/çıkış hızının yoğunluğu, cezaevinde kalan çocuk sayısının tam olarak tespitini zorlaştırmaktadır.
- ✓ Onarıcı adalet gereği çocukların cezaevinde olmaması ve çocukların alternatif koruma tedbirlerinden biri olan adli kontrol ile serbest bırakılması gerekmektedir.

Hukuk Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Cezaevinde çocuklar, eğitim ve toplumsal üretim süreçlerine katılarak bireysel ve toplumsal gelişim ile güçlenme yerine ağır işlerde çalıştırılarak işçileştirilmekte ve cezaevleri adeta fabrikalar haline getirilmektedir.
- ✓ Cezaevindeki çocuklar kendilerini “sahipsiz” hissettikleri için uygulanan baskı çocuklar üzerinde korku yaratmakta ve ancak düzenli ziyaret eden ve dava sürecini takip eden avukatlarla daha güvenli ilişki kurduktan sonra cezaevinde yaşadıkları mağduriyetleri paylaşmaktadırlar.
- ✓ Çocuk cezaevlerinde yaşanan psikolojik ve fiziksel şiddet, işkence ve kötü muamele nedeniyle TİHV’e yapılan başvurular mevcuttur.
- ✓ Cezaevinde anneleriyle kalan çocukların sorunları yine hukuki bağlamda diğer bir önemli konudur. Çocuklu annelerin koşulları için kanun değişikliğinin yapılması zaruridir.

Hukuk Alanında Yaşanan Sorunlar

- ✓ Çocuk cezaevi suç ve suçlu yaratmaktadır. Çocuklar bizatihi cezaevine girdikten sonra cezaevindeki olumsuz deneyimleri nedeniyle daha fazla suça sürüklenmekte ve “kriminal” bireyler olarak toplumsal yaşamda yer almaları adeta kural haline gelmektedir.
- ✓ Soruşturma ve kovuşturma kapsamında çocuk davaları sürecinde uzman kişiler bulunmamakta, çocukların kimliklerinin ve yaşamlarının korunacağı tedbirler alınmamakta ve her tür şiddete ve istismara açık hale getirilmektedir.
- ✓ Cezaevi sağlık ve diğer ihtiyaçlar açısından gayriinsani fiziki koşullara sahiptir.
- ✓ Suça sürüklenen mağdur çocuklar gözaltına alındıktan sonra beyanları defalarca farklı görevliler tarafından hukuka ve usule aykırı olarak alınmakta, çocukların içinde buldukları olumsuz durum tekrar tekrar yaşatılmakta ve bu süreçte çocuk alanında uzman kişilerin olmaması gelişigüzel ve keyfi bir sürecin önünü açmaktadır.

Çocukların İşçileştirilmesine İlişkin Yaşanan Sorunlar

- ✓ Çocukların işçileştirilmesi sorunu had safhadadır. Çocukların işçileştirilmesi sorununun önemli bir yanını staj adı altında çocukların ağır işlerde, güvencesiz ve esnek çalıştırılması oluşturmaktadır.
- ✓ İşçileştirilen çocukların önemli bir kesimini mülteci çocuklar ve savaş nedeniyle Rojava'dan gelen çocuklar oluşturuyor. Özellikle bu çocuklar, daha ağır işlerde ve koşullar altında çalışmaya zorlanmaktadır.
- ✓ Çocukların çalıştırıldığı işyerlerin gayriinsani fiziki koşulları çocukların sağlık durumlarını etkilemektedir.
- ✓ Sokaklarda çalıştırılan çocuklar -mendil gibi malzemeler satan, trafik ışıklarında araba camlarını silen çocuklar gibi- ve dilendirilen çocuklar Diyarbakır'ın olağan görüntüsü haline gelmiştir. Şikayetler üzerine "Çocuk işçiliğinin önlenmesi" adı altında üstüste gözaltına alınan bu çocuklar, haklarında sadece işlem yapılarak gerekli tedbirler alınmamakta ve esasında çocuklar halihazırda yaşadıkları mağduriyetin yanında gözaltı mağduriyetini de yaşamaktadırlar.

Çocukların Kültür-Sanat Alanında Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Kültür-sanat alanında çocukların yaşadıkları en büyük sorunlar kayyım darbesi sonrası yaşanmıştır. Yerel yönetimlerin sürdürdüğü kültür-sanat faaliyetlerinin kayyımlarla sonlandırılması ve aynı zamanda bu alanda faaliyet yürüten kurumların kapatılması ile birlikte çocukların kent içerisinde kendi yaşam alanlarında katılabilecekleri bu tür faaliyetler ellerinden alınmıştır. Bu nedenle kayyımlar sonrası kültür-sanat alanında faaliyet yürüten kurumların halihazırda varlıkları ağırlıklı olarak ayakta kalma çabası ile birlikte devam etmektedir.
- ✓ Kayyım darbesi ile kapatılan kültür-sanat kurumlarının bütün malvarlıklarına (enstrüman ve diğer araçlar) el konulmuştur. Bu nedenle etkinlik materyalleri, mekân ve diğer araçlar açısından oldukça olumsuz ekonomik ve fiziki koşullar içerisinde faaliyetlerini yürütmektedirler ve projeler aracılığıyla fon alarak ayakta kalmak zorunda kalmaktadırlar.

Çocukların Kültür-Sanat Alanında Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Kayyım sonrası açılan kurumlar daha çok kentin orta sınıfının yaşadığı yerlerde olduğu için kentin yoksul çocuklarına ulaşamamakta, etkinlik alanı sınırlı olmakta ve diğer çocuklarla ilişkisi tekil atölyeler düzeyinde kalmaktadır. Keza; çevre illere, ilçelere yetersizliklerden dolayı gidilememekte ve resmi prosedürlerle engellenme durumu yaşanabilmektedir.
- ✓ Kültür-sanat alanının HDP açısından öteden beri tali görüldüğü, yalnızca seçim zamanlarında ve “eğlence” ile “performans” düzeyinde kabul edildiği eleştirisi güçlüdür. Daha önce kurulan kültür-sanat komisyonuna kurumlar olarak katkı sunulmaya çalışılsa da devamı gelmemiştir. Kültür-sanat alanını itibarsızlaştıran ve kıymetinin teslim edilmediği bir ilişki biçimi yerine dönüştürücü ve karşılıklı güçlendirici bir ilişkinin kurulması gerekmektedir.

Çocukların Kültür-Sanat Alanında Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da özellikle kayyımlar sonrası asimilasyon politikalarının en çok sürdürüldüğü alan kültür-sanat alanıdır. Hâkim popüler kültür-sanat yaklaşımı ile kentte özellikle gençlere yönelik festivaller düzenleyen, etkinlikler yapan bakanlıklar ve yerel yönetimlerin bu yaklaşımına karşı kimlik mücadelesinin de önemli bir hattı olarak kültür-sanat alanına sahip çıkılması gerekmektedir.
- ✓ Kültür-sanat alanı tarihsel ve politik olarak geçmişten bu yana güçlü geleneği olan bir alan olması nedeniyle asimilasyon politikalarına karşı en büyük araçlardan biridir. Toplumsal hafızanın korunması için kültür alanının siyasal alanla ortaklaşması elzemdir. Bugün bir tiyatro grubu bir ilçede yaptığı gösterisinde on binlerce insanı bir araya getirebiliyorsa bu durumun göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Çocukların Kültür-Sanat Alanında Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Kültür-sanat alanı aynı zamanda anadile sahip çıkılması anlamında da oldukça önemli bir alan. Artık evlerin içerisinde bile yeterince Kürtçe konuşulmaması, asimilasyon politikalarının gündelik yaşama etkisinin yoğunluğunu göstermektedir. Bu nedenle kültür ve sanat alanına sahip çıkılması; çocukların hem anadillerini konuşması ve gündelik yaşamının doğallığında anadiliyle iletişim kurması hem de kültürünün özelliklerini, önemli şahsiyetlerini, ritüellerini tanıması açısından oldukça etkili olacaktır.

Mülteci ve Göç Eden Çocukların Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da ve bir bütün olarak coğrafyanın tümünde çocukluk alanında yaşanan en büyük sorunlardan biri de kuralsız, keyfi ve prosedüre bağlı olmayan bir biçimde kentte varlıklarını sürdürmeye çalışan mülteci ve göç mağduru çocuklara ilişkindir. Kurumlar, bu bağlamda sürekli hukuki bir tanımın olmaması engeline takılmaktadır.

Mülteci ve Göç Eden Çocukların Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da mülteci ve iç göç mağduru çocuklara yönelik çalışmalar yürüten kurumların yaşadıkları en önemli sorunlardan biri, projelerin iktisadi kaynaklarına bağlı kalma zorunluluğu ve yaptıkları çalışmaları uluslararası platformlara ulaştırma araçlarına sahip olmamalarıdır. Bu bağlamda parti önemli bir kanal olma potansiyeline sahiptir.
- ✓ Diyarbakır ve bir bütün olarak bölgenin tümü mültecilik ve göç bağlamında adeta bir laboratuvara dönüştürülmüştür. Asıl meramı projenin iktisadi kaynağı olan kimi STK'lar ve bununla birlikte yapılan kimi akademik çalışmalar, araştırmalar mülteci ve iç göç mağduru çocukları projelerin ve araştırmaların nesnelere haline getirmiştir. Sektör haline getirilen bu alanda, asıl çocuklar yararına faaliyet yürütme çabası gösteren kimi kurumların çalışmaları bu nedenle gölgede kalmaktadır ve bu kurumlar faaliyet alanlarını büyütememektedir.

Mülteci ve Göç Eden Çocukların Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Diyarbakır'da yaşanan mültecilik sorununun yanında bir de savaşa birlikte yaşanan iç göç sonucu mağdur olan çocuklar bulunmaktadır. Savaşın sürdürülmesinde ısrar edilmesi nedeniyle yaşanan iç göçler, zaten yersiz yurtsuz bıraktırılan çocukları ikinci kez yaşam alanlarının dışına atmaktadır.

Çocukların Kentle ve Doğayla İlişkilerinde Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Mayınlar, serbest bırakılan patlayıcılar, zırhlı araçlar nedeniyle yaşam hakları ihlal edilen çocukların, aynı zamanda kentle ve doğayla ilişkisi de olumsuz yönde etkilenmektedir. Savaş bir yandan gündelik ve toplumsal yaşamı altüst ederken bir yandan da doğayı talanın önünü açarak çocukların ekolojik bir yaşamla ilişkisini tamamen koparmaktadır.
- ✓ Çocuklarla birlikte doğada ve doğayı ve insanı ayrı görmeyen, cinsiyet eşitlikçi, sınıfsız ve tüm kimliklerin eşit olduğu bir yaklaşımın ve bu yaklaşımın sahiplenildiği ekolojik etkinliklerin anadilinde yapılmasının gerekliliği açıktır. Çocuklarla birlikte yürütülecek ekolojik mücadele aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürün korunması ile de doğrudan ilişkilidir.

Çocukların Kentle ve Doğayla İlişkilerinde Yaşadıkları Sorunlar

- ✓ Çocukların doğa ile ilişkisi aynı zamanda kültürel alanlarla kurulacak dinamik bir ilişkiyi de ifade etmektedir. Örneğin, Hevsel Bahçeleri alanında bulunan endemik bitki örtüsünü, ağaçları bilmek ve tanımak toplumsal özgürleşmenin ekolojik yanını güçlendirmek anlamına gelmektedir.
- ✓ Çocukların kentle ve doğa ile ilişkilerini sınırlandıran asıl nedenler yanında sosyal medya bağımlılığı da bu sınırlı ilişkiye katkı sunmaktadır. Bu bağımlılık aynı zamanda çocukların ve gençlerin dijital taciz ve şiddetle karşı karşıya gelmelerinin de önünü açmaktadır. Bu sorun, ahlaki değer yargıları nedeniyle çok sık dile getirilmese de görüşmeler dışında yaptığımız sohbetler şimdilik örtük kılınan bu sorunun yakıcılığını bize göstermektedir.
- ✓ 6 Şubat Maraş depremlerinin ardından Diyarbakır'da kurulan çocuk kriz ağının bundan sonraki olası afet ve kriz dönemlerinde oldukça etkili olacağı görülmektedir. Kurulacak İl Çocuk Komisyonu'nun bu ağ ile deneyim aktarımının olması ve doğal afetlere yönelik "kriz ve afet dönemi çocuk yönetmeliği"nin hazırlanması elzemdir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

- ✓ HDP Çocuk Komisyonu'nun kurulması geç atılmış bir adım olsa da oldukça kıymetli ve önemli bir adım olarak görülmektedir.
- ✓ HDP Çocuk Komisyonu'nun Haziran 2022'de gerçekleştirdiği Çocuk Sempozyumu'nun bir benzerinin Diyarbakır'da yapılması önerilmiştir.
- ✓ Çocuk alanında etkili çalışmaların yapılması için ve alanın sorunlarının kesişimsel olması nedeniyle partinin bazı komisyonlarının -eğitim, ekonomi, engelli gibi- ihtiyaç dahilinde birlikte çalışması oldukça önemlidir.
- ✓ Diyarbakır'da çocuk alanında çalışan kurumların görünürlüklerinin artırılması ve yaptıkları çalışmaların ülke içinde ve uluslararası düzeyde paylaşımı için geliştirilebilecek araçların gündeme alınması gerekmektedir.
- ✓ HDP olarak çocuk kurumlarının "barış köyü", "çocuk köyü", "kent bostanları", "çocuk müzesi", "çocuk masal evleri", "müzik evleri" gibi hayallerini yeni dönemde yerel yönetimlerimizce destekleyerek hayata geçirilmesine aracılık etmek oldukça önemlidir.

- ✓ Her ilin kendi çocuk komisyonunu kurması merkezi çocuk komisyonumuz tarafından desteklenmelidir. İlk adımı olarak HDP Diyarbakır ve Van İl Çocuk Komisyonu'nun oluşturulması ve ihtiyaç dahilinde il komisyonundaki arkadaşlarımızla çocuk temalı atölyelerin düzenlenmesi önemlidir. Böylece komisyon çalışmaları doğrudan deneyimin ve bilginin biriktiği asıl alandan doğru beslenecek ve daha etkili sonuçlar üretebilecektir. İllerde bulunan çocuk kurumlarının doğrudan ve ilk elden muhatabı il çocuk komisyonlarımız olmalı, merkez çocuk komisyonunun ilişkisi daha çok koordinatif düzeyde sürdürülmelidir.
- ✓ Çocuk Komisyonu'nun çalışmalarının etkili ve sonuç alıcı sürdürülmesi için merkezi düzeyde komisyona bütçe ayrılması gerekmektedir.
- ✓ HDP ile çocuk kurumları arasındaki iletişimin ve diyalogun güçlendirilmesi, sürekli ve sistematik düzeyde sürdürülmesi önemlidir.
- ✓ Partinin bir bütün olarak, merkezi ve yereller düzeyinde çocuk, kültür-sanat ve eğitim gibi komisyonların çalışma alanlarını tali olmaktan çıkarıp asıl kurucu politika yapma alanlarından biri olarak kabul eden yaklaşımı desteklemesi zorunludur.

- ✓ Çocuk alanında çalışma yürüten kurumların kendi özgün faaliyet alanlarının ve kurumsallıklarının olduğu farkındalığıyla komisyonumuzun kurumlarla ilişkisinde asıl odak ve meram; komisyonun ya da kurumların öne çıkması değil, bilakis bir siyasal parti olarak çocukların hayatlarına kolektif ilişki içerisinde etki edebilme gücünün arttırılmasıdır.
- ✓ Görüşmelerde paylaşılan sorunlara ilişkin mecliste verilmek üzere komisyonumuz tarafından önerge ve kanun teklifleri hazırlanmalıdır (bağımlılık, genç intiharları, çocuk cezaevleri, mülteci çocuklar gibi).
- ✓ Diyarbakır'da madde bağımlılığı ile mücadelede alanın uzmanlarından oluşan enformel bir ağın oluşturulmasına komisyonumuz tarafından aracılık edilmesi ve bu ağın koordinasyonunun üstlenilmesi elzemdir.
- ✓ Çocuk alanında bir bellek oluşturmak için çocuk alanında çalışan kurumların dönemsel raporlarına erişmek, alanın bilgisine sürekli sahip olmak ve müdahil olmak anlamında önemlidir.
- ✓ Diyarbakır'da ve bir bütün olarak bölgede yaşanan çocuk hak ihlallerinin düzenli takip edilmesi, izlenmesi ve müdahil olunması gerekmektedir.
- ✓ Ziyaretlerde ve görüşmelerde çocukların yaşadıkları kimi sorunlar detaylı bir biçimde konuşulmasa da önümüzdeki dönemde yapılacak çalıştay, atölye, konferans ve benzeri buluşmalarla başlıkların kolektif tartışması yapılarak çözüm önerileri geliştirilecektir. Örneğin zorla evlendirilme sonucu cinsel şiddet mağduru olan çocuklar ile dijital taciz bu önemli sorunlardan bazılarıdır.

- ✓ Diyarbakır'da eğitim, sağlık, istismar, işçileştirme gibi çocukların yaşamlarını doğrudan kesen bütün sorun alanlarında enformel dayanışma ve iletişim ağlarının kurulması gerekmektedir. Bu sorunların çözümü bağlamında yalnızca devlet kurumları çerçevesinde geliştirilen yaklaşımlardan vazgeçmeli ve bu hat yalnızca işlevsel düzeyde sonuç alınabilme durumunda kullanılmalıdır. Bunun dışında ve aslolarak toplumsal ve enformel alanın genişletilerek hegemonya mücadelesinin büyütülmesi, toplumsallaştırılması ve enformel özdeneyimlerin biriktirilerek çocukluk alanının modellerinin oluşturulması, coğrafyanın kendi çocukluk yaklaşımını ve politikalarını inşa etmesi gerekmektedir.
- ✓ Bu gerekliliğin ve perspektifin HDP açısından ilk büyük adımlarından biri olarak kısa vadede Diyarbakır'daki tüm çocuk kurumları ile birlikte örgütlenecek bir "Çocuk Çalıştayı" yapılmalıdır. Bu çalıştayda çocukların yaşadıkları sorunların tespiti, derinlemesine tartışılması, dokümantasyon, etkili ve güçlü kolektif nitel bilgi üretilmesi, çözüm haritalarının oluşturulması amaçlanmalıdır. Çalıştay raporu Kürtçe, Türkçe ve İngilizce dillerine çevrilerek enternasyonal çocuk kurumlarıyla da doğrudan paylaşılmalıdır.
- ✓ Çalıştay sonrası orta vadede enternasyonal bir Çocuk Sempozyumu Diyarbakır'da düzenlenmelidir. Çocuk alanında hakim olan yaklaşımlara karşı uzun yıllardır yürütülen çalışmaların yol göstericiliğinde coğrafi eşitsizliğin hakikati birlikte duyurulmalı ve dönüştürülmelidir.

✓ Diyarbakır’da öteden beri çok sayıda çocuk kurumu ve deneyiminin olduğu ancak buna karşılık yeterli düzeyde görünür olmadıkları bir gerçekliktir. Çocuk alanının uzmanları ya da kimi zaman “bilirkişileri” çoğunlukla “batı” menşeli kişiler gibi görülmektedir. Bu alanda hangi bilginin ve kimin öne çıktığı, neden öne çıktığı sorusunun cevabı da doğrudan ideolojik bir yaklaşımın hegemonyası ile ilgilidir. Dünyada çocuk ve dahi neredeyse bütün alanlarda akademik, kurumsal, araştırma ve pratik düzeyde nasıl İngilizce konuşulan ülkelerin bilgisi ve kişileri öne çıkıyorsa bu topraklarda da sözünü Türkçe ve Türklük referans çerçevesi içerisinde söyleyen ile alanda açık veya örtük olarak Türkçe ve Türklük akidi ile çalışmalar yürüten kişilerin ve kurumların hegemonyası söz konusudur. Çocuk alanındaki bu hegemonyanın, tıpkı çocukların deneyimlerinin arasındaki eşitsizliklerin tesadüfi olmadığı gibi tesadüfi olmadığını, bilakis ideolojik arka planı olduğu açıktır. Tam da bu nedenle, HDP Çocuk Komisyonu olarak tüm çocukların sorunlarına sahip çıkmanın yanında; çocuk alanındaki deneyimlerin görünür olmasını desteklemek, buna aracılık etmek ideolojik-politik açıdan komisyonumuzun yaklaşımının netliğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, HDP’nin çocuk alanında sadece söylem düzeyinde kalan politikalar üretmek yerine toplumsal alanın sürekli, dinamik ve güncel bilgisine sahip olması ve deneyim biriktirmesi, bu deneyimleri toplumsallaştırması yürüttüğümüz mücadele açısından oldukça önemlidir.

KOMÎSYONA ZAROKAN A HDP

Rapora Zarokan a Amedê

Ber bi hîlbijartinên herêmi ve, 2023

HDP

Di 6-7-8ê Cotmeha 2022-an de Komîsyona Zarokan a HDP'ê û Rêxistina HDP'ê ya Amedê Komîsyona Saziyên sîvîl ên cîvakî serdana 23 saziyên ku rasterast di warê zarokan de kar dikin an jî yek ji qadên xebatên qada zarokan ziyaret kir. Wekî din, di Pûşpera 2023 de dîsa li ser mijarên raporan bi saziyên zarokan ên Amedê re civîn hatin lidarxistin. Bernameya hevpeyvînê li jêr e:

Roja yekemîn	Roja duyemîn	Roja sêyemîn
Komîsyona Mafên Zarokan a Komeleya Mafên Mirovan	Komîsyona Mafên Zarokan a Baroya Amedê	Qreşa Zimzim
Sendikaya Tendirûstîzan û Kedkarên Peywira Cîvakî	Diyanbekir Komeleya Piştgiriya Bo Jiyanê	Weşanxaneya Morî
MirovanKonseya Navendî ya Yekitiya Tabibên Tirk	Komeleya Ekolojîyê	ZarokMa
Sendikaya Kedkarên Perwerde û Zanistê	Weqfa Mafên Mirovan a Tirkîyeyê	Şanoya Bajêr a Amedê
Kooperatîfa Ziman, Huner û Perwerdehiyê ya Anka	Komeleya Pisporên Xizmeta Cîvakî	Komeleya Çand, Huner û Wêjeyê ya Jinan
Komeleya Lêkolînên Ziman û Çandê ya Mezopotamyayê		Komeleya Çand û Hunerê ya Dîcleyê
Komeleya Hêviyên Rengîn		Weqfa Koçberî û Alikariya Mirovî
Înîsiyatîfa Derûnnasên Mezopotamyayê		Xebatên Komeleya Berî Her Tiştî Zarok
Komeleya Xebatên Zarokan		
Komeleya Lotusê		

DESTPÊK

Merema Rapora Zarokan a Amedê ku Komîsyona Zarokan a HDP'ê amade kiriye; ji bo tespîtkirina pirsgirêkên zarokên li Amedê dijîn û herî zêde li erdnîgariya Kurdan dijîn, ji bo paşxaneya van pirsgirêkan zelal bibe, bi saziyan re pêkanînên hevgirtî û pêkanên kolektîf bînan afirandin û di dawiya dawî de tevkeriyê li rizgariya jiyana zarokan bike.

Der barê pirsgirêkên ku zarokên li Amedê dijîn de du paşxanên girîng hene. Ya yekemîn bi newekheviyên çîna heyî û krîza aboriyê re polîtîkayên aboriyê yê kapitalîst zêde dibin. Paşgotineke din a girîng a li erdnîgariya Kurdan jî, pêvajoyên şer û pevçûnan ên ku nêzî 45 sal in li bajarên hundir belav bûne û li gorî vê yekê darbeya qeyûm li hemberî rêveberî û saziyên heremî hatiye kirin. Di heman demê de tecrûbeyên koçberî û penaberiyê yê ji ber pêvajoya şer, çavkaniya yekser a pirsgirêkên ji aliyê zarokan ve hatine serê me, nîşan dide.

DI SERDAN Û HEVPEYVÎNAN DE KIRPÊN GIRÎNG LI JÊR IN

- ✓ Tevî ku zarok demeke dirêj li herêmê bûn mijara civakî û siyasî jî, beriya avakirina Komîsyona Zarokan xebatên di vî warî de bi rengekî sistematîk û tevdeyî di HDP'ê de nehatibû kirin. Di çavên partiyê de qada zarokatiyê weke pêvajoyeke hilberîn û bicihanîna polîtîkayê nehat dîtin, weke qadeke navîn hat qebûl kirin û bi tenê rojevên zarokan ên di nava raya giştî de bal dikişand, di nava partiyê de derxistin pêş.
- ✓ Pêwîste ne li ser navê zarokan, bi zarokan re gotinek were avakirin û ev qad were xurtkirin.
- ✓ Perspektîfa Rêya 3yemîn ya HDP'ê nêzîkatiya me ya li qada zarokan jî diyar dike. Divê HDP li dijî nêzîkatiyên kevneşopî û kapîtalîst-modernîst ên serdest zarokan; ji newekheviyên çînî û nasnameya azad, azadîparêz, ekolojîst, wekheviya zayendî biparêze, weke mijar û şexs qebûl bike û vê nêzîkatiyê esas bigire û vê nêzîkatiyê di bernameya xwe de û asta hemû xwecîhiyan de bicih bike.

- ✓ Digel ku girîngiya neçarkirina dewletê ji bo hilberandina siyasetê li ber meclîsê û bi riya torên/saziyên navneteweyî yên zarokan diyar e, lê pêwîst e ku li derveyî sazûmaniya dewletê di warê zaroktiyê de ramanek nefermî were afirandin û hebûna toreyên xwe yên xweser-zanîn giring in.

Pirsgirêkên Di warê Perwerdehiyê de

- ✓ Pêwîste ji asta parêzvaniya bi zimanê dayikê wêdetir derbas bibe û di pêvajoyên perwerdeyê de û li her qadên jiyana civakî serpêhatî werin avakirin. Ev kirp ne wekî modelek an serpêhayiyek perwerdehiya alternatîf e; berovajiyê vê, divê rasterast weke serpêhatiya rastiya erdnîgariyê bê îfadekirin. Serpêhatiyên saziyên ku li Amedê di warê perwerdeyê de dixebitin ji perwerdehiya alternatîf wêdetir, ne berovajiyê vê rastiye ne, rastî bixwe ne û ev tecrubeyên hanê nîşan didin ku li derveyî sazûmaniya dewletê jî perwerdehiya nefermî û dide nîşanê me ku derdorên hînbûnê dikarin bên afirandin.

Pirsgirêkên Di warê Perwerdehiyê de

- ✓ Di warê nêzîkatiyên perwerdehiyê de, bi awayekî sistematîk, tevayî, kolektîf û pêwendîdar a nêzîkatî û metodolojiya perwerdehiyê ya erdnîgarî ya xweser, girîng e. Divê referans, amûr û modelên vê nêzîkatiyê ji bo veguhastina holîstîk a tecrubeyan bîn nivîsandin. Gelek tiştên ku heta niha qewimîne tecrubeya perwerdehiyê di vî warî de çavkaniyên rêberiyê yên sereke pêk tîne. Ji ber vê yekê, ne li cîhek din; Bi vegera li erdnîgariya eslî bixwe, li hafizeya perwerdehiya civakî mirov dikare vê hewldanê bişopîne û encam bigire.
- ✓ Digel ku tê qebûlîkirin jî ku dersên zimanê bijarte li ne gorî nêzîkatiya perwerdehiya zimanê zikmakî be jî, dibe ku guhertina naveroka bernameya ku niha ji hêla dewletê ve tê pêşkêş kirin bê zorandin. Yek ji van jî rêkûpêkiya ku ji bo perwerdeya pêşdibistanê dikare bê kirin. Di vê çarçoveyê de perwerdeya pêşdibistanê, dibistanên giştî û taybet dixebitin ji bo ku dersên kurdî wek bijarte di mufredatê de bîn zêdekirin divê zagon bê pêşniyar kirin û bi rêya medyaya civakî ev mijar bikeve rojevê.

Pirsgirêkên Di warê Perwerdehiyê de

- ✓ Zarok li Amedê jî wekî hemû qadan di warê perwerdehiyê de di nav newekheviya çînan de ye. Eşkere ye ku hêviyên zarokên xizan ji perwerdehiyê bi tevahî ji holê rabûne û ew bi tevahî ji pêvajoyek perwerdehiya bi hêja hatine dûrxistin. Bi vê re; perwerdeya zarokan ji bilî newekheviya çînan, bi newekheviya li ser nasnameyê re jî rûbirû ye. Bi tevayî zarok tenê ji ber ku Kurd in nikarin ji pêvajoya perwerdehiyê sûd werbigirin. Pêvajoyên perwerdehiyê yên saziyên taybet ên li Amedê jî ji ber kontrola bi kêfî ya dewletê hertimî tê astengkirin.
- ✓ Di warê perwerdeyê de kêmbûna materyalên zimanê Kurdî, pirtûkên dersê ji aliyê şax û pirtûkên çîrokên hêja, kêmasiyeke mezin nîşan dide.
- ✓ Perwerdekirina mamosteyên şareza ku xwedî formasyona pedagojîk in û bi taybetî di qursên şaxan de dikarin bi kurdî ders bidin, berfirehkirina çarçoveya wê, xurtkirina naveroka wê û pêkhatina mufredateke sistematîk ji bo berdewamiya perwerdehiyê girîng xuya dike.

Pirsgirêkên Di warê Perwerdehiyê de

- ✓ Di perwerdehiyê de pirsgirêkeke din jî valahiya di vî warî de ji aliyê hin saziyên ku ol û baweriyên îstismar dikin tê dagirtin. Bi taybetî jî ev pêvajoya îstismarê rê vedike ku keç ji mêran zêdetir girêdayî bibin.

Pirsgirêkên Di warê Tenduristiyê de

- ✓ Li Amedê û bi giştî jî li erdnîgariya kurdan pirsgirêkên herî giran îstismara maddeyan e. Hema di raya giştî de hatiye zanîn ku temenê madeyên narkotîkê daketiye 9 saliyê û di van salên dawî de bi nemaze dibistan bi xwe bûne cihên firotina van maddeyan.
- ✓ Her çendî hewl tê dayîn têkoşîna li dijî tiryakê bi rêya hin rêxistinên girseyî yên demokratîk bê domandin jî, ev lêkolîn ji aliyê berfereh û rêjeyê ve têrê nakin.

- ✓ Her çend navendên tenduristiyê yê dayik-zarok li taxan werin bikaranîn jî, ji ber qayuman jixwe fonksiyonên xwe winda kirine.
- ✓ Daneyên li ser bengîtîyê ji aliyê sazîyên peywendîdar ve nayên parvekirin, ji ber vê yekê di dest de daneyên kalîteyî yê tendurist tune ne.
- ✓ Xwekuştina ciwanan di van salên dawî de her ku diçe zêde bûye û ev xwekuştin bi piranî tene fikirîn ku rasterast bi narkotîk û destdirêjiya dijîtal ve girêdayî ne. Gihîştina agahiyên jimareyî û kalîte yê derbarê xwekuştinên ciwanan de ji bo diyarkirina rewşê girîng e.
- ✓ Malbat ji îstismarkirina madeyên hişber xwe bêçare hîs dikin, di jiyana civakî de ji ber zarokên xwe yê tiryak şerm dikin û xwe ji parvekirina eşkere ya rewşê dûr dixin.
- ✓ Bi temamî rakirina cihên giştî yê zarokan, yek ji faktorên ku yekser bandorê li îstîsmara madeyên hişber dike.

Pirsgirêkên Di warê Tenduristiya de

- ✓ Bi koçberiya piştî şer re qirêjiya avê û şofên zarokan zêde bûne. Di nava saleke dawî de bi sedan zarokên kêmî 5 salî ji ber vê yekê jiyana xwe ji dest dane.
- ✓ Li Amedê jî wekî gelek qadan qada zarokatiyê jî vediguherînin bazarê. Her ku diçe navendên psîkoterapiyê, saziyên perwerdehiya taybet, navendên rehabîlîstasyonê bi awayekî sistematîk pirsgirêkên zarokatiyê yên ku rastiya şer di paşperdeyê de ye, di qada psîkolojiya serdest/nêzîkatiya pozîtîvist de û li heremê bi giştî qad û pêvajoya zarokatiyê kom dikin û bi vê nêzîkatiyê tî "trawma" kirin. Li gorî vê yekê, ji bo zarokan bikaranîna dermanên psîkiyatîrî gelekî asayî ye û malbat neçar in vê yekê weke pirsgirêkeke takekesî bibînin. Li aliyê din, tevî ku li Amedê qad û rêjeya bandorê ne berfireh e jî; lêkolînên bi perspektîfa psîkolojiya krîtîk û civakî tî kirin hene û ku hewl tê dayin agahî û serpêhatiyên krîtîk di vî warî de bî hilberîn.

Pirsgirêkên Di qada Hiqûqê de

- ✓ Li Amedê û li giştî herêmê herî zêde zarok di nava mexdûrên şer û tundiye de cih digirin. Zarok; Li gundewaran dema ku li ser çêrgehan dilîstin an jî sewalên xwe diçêrandin dibin hedefa mayînan an jî teqemeniyan. Her wiha dema li parkê dilîstim û li kolanan digeriyan, mafê wan ê jiyanê bi xespkirinê tê bînpêkirin û bi lêdana maşînen zirxî û yên din ên leşker/polîsan jiyana xwe ji dest didin. Wekî din, di salên dawî de zarok; Di roja Newrozê de rastî bêhiqûqiye tîn, hewl tê dayîn meşrûiyeta pîrozkirina Cejnê bê qelskirin û rojên ku ji bo zarok û raya giştî bi giştî girîng tîn dîtin bîn krîmînalîzekirin.
- ✓ Mexdûriyeteke din jî, li şîdeta zayendî tîn. Zarok dema rastî tundî û tûjiyeke wiha tîn nizanin çi bikin, gazine wan bi pêkanînen kêfî û rastî yên hiqûqî tîn û nikarin ji spirala tundûtûjiyê derkevin. Li aliyê din, malbat hewl didin rastiya şîdeta zayendî di bin zexta civakî û giştî de veşêrin û bi taybetî di bûyerên ku wezîfedarên dewletê, cemaweriyê û emniyetê sûcdar in, lewra gilî û gazine tîn vekîşantîn.

Pirsgirêkên Di qada Hiqûqê de

- ✓ Zarokên ku li girtîgehan tên bicihkirin ku taybetmendiyan tesîseke sererastkirinê nîne û carna bi mezinan re heman hawirdorê parve dikin, rastî şîdeta hevser û gardiyanan a li girtîgehê tên. Li gorî agahiyên saziyan pêwendîdar ên bi serdanên li girtîgehên zarokan re hatine parvekirin, gardiyan bi zarokên ji aliyê fîzîkî ve xurt in re bêhtir bi hev re têkiliyê datînin, zext û kontrola xwe ya li ser zarokên din xurtir dikin.
- ✓ Ji ber ku cezayan wan demkurt in, zêdebûna tîraj/ketin/derketinê ya li girtîgeha zarokan, destnîşankirina hejmara rastî ya zarokên li girtîgehê zehmet dike.
- ✓ Edaleta ji nû ve bê sererastkirin, divê zarok ne li girtîgehê bin û zarok bi kontrola edlî werin berdan tedbîrên parastina alternatîfê e.
- ✓ Zarokên di girtîgehê de, şuna perwerde û hilberîna civakî bi pêşkeftina ferdî û civakî de bi beşdarbûna bi xebateke dijwar tên girtîgeh wek fabrîqeyan zarokan didin xebitandin.

Pirsgirêkên Di qada Hiqûqê de

- ✓ Zarokên di girtîgehê de xwe "sêwî" dibinin Ji ber kul i ser zarokan zext tên kirin ew zext li ser zarokan tirsê diafirîne. Piştî serdana bi rêkûpêk a parêzerên li pey pêvajoya dozê serpêhatiyên wan ên di girtîgehê têkiliyek ava kirin, zarokan gazindên xwe parve dikin.
- ✓ Tecrûbeyên psîkolojîk û fizîkî yên li girtîgehên ciwanan ji bo tundî, îşkence û muameleya xerab ji HRFT re serlêdan hene.
- ✓ Pirsgirêkên zarokên ku bi dayikên xwe re di girtîgehê de dimînin dîsa di çarçoveya hiqûqî de mijareke din a girîng e. Guhertina qanûnên ji bo şert û mercên dayikên xwedî zarokan pêdivîye ku were kirin.
- ✓ Girtîgeha zarokan sûc û sûcdaran diafirîne. Piştî ku ew bixwe dikevin girtîgehê, zarok ji ber tecrubeyên xwe yên neyînî yên di girtîgehê de zêdetir ber bi suçan diherikin û ev yek ji bo wan dibe hukmekî ku di jiyana civakî de wek kesên "sûcdar" cih bigirin.

Pirsgirêkên Di qada Hiqûqê de

- ✓ Di çarçoveya lêpîrsîn û darizandinê de di pêvajoya dozên zarokan de pispor nînin, ji bo parastina nasname û jiyana zarokan tedbîr nayên girtin û rastî her cure tundî û îstîsmarê tên.
- ✓ Li girtîgehê di warê tenduristî û pêdiviyên din de şert û mercên fîzîkî yên derveyî mirovahiyê hene.
- ✓ Piştî ku zarokên mexdûr ên li sûc tên kaşkirin, ji aliyê rayedarên cuda ve bi bînpêkirina qanûn û prosedurê re gelek caran îfadeyên wan tên girtin, rewşa neyînî ya zarokan careke din dubare dibe û di vê pêvajoyê de nebûna pisporan a li qada zarokan rê li ber pêvajoyeke rasthatî û kêfî vedike.

Pirsgirêkên Ku Di Derbarê Karkerkirina Zarokan

- ✓ Pirsgirêkên karkeriya zarokan di asta herî zêde de ne. Pirsgirêka karkeriya zarokan a herî grîng; di bin navê stajyerê de zarok di karên giran de bê ewle û karûbarê giran de dixebitin.

- ✓ Beşek girîng jî herî zêde zarokên karker penaber û zarokên ji ber şer li Rojavayê hatine. Bi taybetî jî ev zarok di kar û mercên giran de dixebîtin.
- ✓ Taybetmendiyan cihên kar yê ku zarok lê dixebitin; şert û mercên nemirovahî û rewşa fizîkî litenduristiya zarokan bandora neyînî dike.
- ✓ Zarokên ku li kolanan dixebitin -wek destmalan difroşin, camên erebeyan di lampeyan trafikê de paqij dikin- û zarokên parsekiyê dikin, bûne dîmenên asayî yê Amedê. Ev zarokên ku li ser giliyê gelek caran di bin navê "Pêşgiriya Karkeriya Zarokan" de hatin binçavkirin, ne tenê tên darizandin û tedbîrên pêwîst nayên girtin, zarok jî rastî mexdûriyeta binçavkirinê û mexdûriyeta wan tên.

Pirsgirêkên Zarokan Di Qada Çand û Hunerê de

- ✓ Serpêhatiyên zarokan di warê çand û hunerê de Pirsgirêkên herî mezin ên piştî derbeya qeyûman bûye. Ji aliye qayyuman rakirina çalakiyên çandî û hunerî yê ku ji aliye rêveberiyên herêmî ve yê di vî warê de kar dikin.

Bi girtina saziyan, bajaroka zarokan ku ew dikarin li cihên xwe yên jiyânê beşdar bibin. çalakiyên wiha ji destê wan hatin girtin. Bo xebatên di warê çand û hunerê de, piştî qayum hatî saziyê heyî ji bo li ser piyan mayîne hewldana xwe berdewam dikin.

- ✓ Saziyên ku xebatên çand û hunerê didomînin, bi darbeya qeyûm hatin girtin û hemî hebûn (alav û wesayîten din) hatin desteserkirin. Ji ber vê yekê çalakiyê di warê materyal, cîh û rêyên din de şert û mercên aborî û fîzîkî pir nebaş in, ji bo wî pêdiviyên xwe bi pêkanîna projeyan û wergirtina fonê didomînin.
- ✓ Saziyên ku piştî qeyûm hatine vekirin bi piranî li cihên ku çîna navîn lê dijîn de pêktînin, lewranikarin xwe bigihînin zarokên xizanan, qada çalakiyê sînordar e atolyeyên ferdî û têkiliya wan bi zarokên din re di bin astê de dimîne. Ji ber kêmasî û fermiyetê nikarin biçin; bajar û navçeyên derdorê rewşa ku ji hêla prosedurên ve hatî asteng kirin didome.

Pirsgirêkên Zarokan Di Qada Çand û Hunerê de

- ✓ Di warê HDP'ê de qada çand û hunerê her tim bûye duyemîn, tenê di demên hilbijartinê de û qebûlkirina di asta "kêf" û "performansê" de rexne xurt e. Dema berê komîsyona çand û hünere ya ku hatiyeava kirin; çiqas hewl daye ji bo xebat bê pêşkêşkirin jî, berdewamiya xebatê derneketiye . Pêwîste ku qada çand û hunerê , veguherîner û pêwendîdarîyek kêrhatî û hêzdar ava bike.
- ✓ Li Amedê bi taybetî piştî qeyûman qada ku polîtîkayên asimilasyonê herî zêde lê tê meşandin qada çand û hunerê ye. Bi nêzîkatiya çand û hunerê ya serdest re, pêwîste li dijî vê nêzîkatiya wezaret û rêveberiyên herêmî ku festîvalan organîze dikin û bi taybetî ji bo ciwanên li bajêr çalakiyan lidar dixin, qada çand û hunerê weke xeteke girîng a têkoşîna nasnameyê were parastin.

Pirsgirêkên Zarokan Di Qada Çand û Hunerê de

- ✓ Qada çand û hunerê, ji ber ku qadeke xwedî kevneşopiyêke xurt a ji aliyê dîrokî û siyasî ve ye, yek ji amûrên herî mezin ên li dijî polîtîkayên asîmîlasyonê ye. Ji bo parastina bîra kolektîf, pêwîste qada çandî bi qada siyasî re bê parvekirin. Îro eger li navçeyekê komeke şanoyê dikare bi deh hezaran kesî di performansekê de bîne cem hev, divê ev rewş ji nedîtî ve neyê.
- ✓ Qada çand-hunerê di warê parastinê zimanê dayikê jî qadeke pir girîng e. Êdî di nava malan de jî neaxavîna zimanê kurdî, diyar dike ku bandorîya polîtîkayên asîmîlasyonê li ser jiyane nîşan dide. Lewma ji bo parastina qada çand û hunerê; zarok hem bi zimanê xwe yê zikmakî bi axivin hem jî di xwezayîbûna jiyana xwe de bi zimanê xwe yê zikmakî danûstandinê bike, her wiha taybetmendiyên çanda wê, kesayetiyên girîng, di naskirina rîtuelan de pir bi bandor e.

Pirsgirêkên Zarokên Penaber û Koçber

- ✓ Li Amedê û bi giştî erdnîgarîyê de ji pirsgirêkên zarokatiyê ya herî mezin ji wan yek jî nerêkûpêk, keyfî û prosedurî ye hebûna wan a li bajêr bi awayekî negirêdayî, berdewamiya penaber û mexdûrên koçberiyê bi zarokan re têkildar e. Di vê çerçoveyê de astengkirina saziyan û nebûna pênaseyeke qanûnî yê.
- ✓ Li Amedê zarokên mexdûrên penaber û koçberiya navxweyî saziyên ku li ser lêkolînan dikin, yek ji pirsgirêkên girîng pirsgirêka aborî ye mecbûrî ku girêdayî çavkaniyan û ku lêkolînan bînin platformên navneteweyî hacetên wan nînin. Di vê çerçoveyê de partî Potansiyela wê heye ku bibe kanalek girîng.
- ✓ Li gel pirsgirêka penaberan a li Amedê, zarokên mexdûrên koçberiya navxweyî ya bi şer re jî hene, koçberiyên hundirîn ji ber israra berdewama şer, zarokên ku ji berê ve ji warên xwe yên jiyane hatine koçberkirin carek din tînin avêtin.

- ✓ Amed û hemû herêmê bi giştî di çarçoveya penaberî û koçberiyê de veguherandine laboratuvarê bûye. Sedema rastîn hin rêxistinên sivîl ku çavkaniya aborî ya projeyê ne û hin lêkolînên akademîk, lêkolîn li ser zarokên penaberan û koçberiya navxweyî bibin objeyên proje û lêkolînan. Di vê qada ku bûye sektorek sereke hewl didin çalakiyên ji bo berjewendiya zarokan bimeşînin û ji bo vê jî xebatên hin saziyan nîşan didin, di bin siyê de dimîne û ev sazî kar dikin lê nikarin rewşa xwe mezin bikin.

Pirsgirêkên Zarokan Yên Di Têkiliyên Xwe Yên Bajar û Xwezayê De

- ✓ Ji ber mayînan mafên wan ên jiyane tînin binpêkirin, teqemeniyên hatine berdan û wesayîten zirxî jî ji têkiliya bajar û xwezayê bi awayekî neyênî bandor dibin. Şer ji aliyekî ve jiyana rojane û civakî aciz dike, li aliyê din jî rê li ber talankirina xwezayê vedike û têkiliya zarokan bi jiyaneke ekolojîk bi temamî dibire.
- ✓ Eşkere ye ku nêzîkatiyeke ku xwezayê û mirovan ji hev cuda nabîne, zayenda wekhev, bê çîn û hemû nasname bi zarokan re wekhev e û divê çalakiyên ekolojîk ên bi vê nêzîkatiyê re hembêz dikin, bi zimanê dayikê werin meşandin. Têkoşîna ekolojîk a bi zarokan re bê meşandin jî yekser bi parastina bîr û çanda civakî ve têkildar e.

- ✓ Têkiliya zarokan bi xwezayê re di heman demê de têkiliyeke dînamîk a ku bi qadên çandî re bê avakirin îfade dike. Mînak li herêma Baxçeyên Hevselê zanîn û naskirina nebatên endemik û daran, xurtkirina aliyê ekolojîk ê wateya rizgariya civakî ye.
- ✓ Pirsgirêka sereke ku têkiliyên zarokan bi bajar û xwezayê re sînordar dike, ji bilî sedeman, girêdana medyaya civakî jî bi vê sînorkirî ve girêdayî beşdarî têkiliyê dike. Ev tiryak jî heye li dijî tacîz û tundiya dijîtal a li ser zarok û ciwanan ev jî rê li ber hevhatina wan vedike. Ev pirsgirêk, ji ber dadbariyên nîrxê exlaqî pir caran nehatiye behs kirin. Niha ji bilî hevdîtinan axaftinên me girîngiya vê pirsgirêkê ya ku hatiye eşkerekirin nîşanî me dide.
- ✓ Piştî erdhejên 6'ê Sibatê yên Mereşê Tora krîza zarokan li Amedê hat avakirin di demên din ên karesat û krîzê de pir bi bandor xuya dike. Bajarê ku were avakirin bi vê torê re Komîsyona Zarokan vediguhezîne û ji bo felaketên xwezayî "dema krîz û felaketê" Pêdivî ye ku meriv "rêbaza zarokan" amade bike.

ENCAM Û PÊŞNÎŞAN

- ✓ Her çend avakirina Komîsyona Zarokan a HDP'ê gaveke derengmayî be jî, weke gaveke gelekî hêja û girîng tê dîtin.
- ✓ Bi heman rengî sempozyûma zarokan a ku di Hezîrana 2022'an de ji aliyê Komîsyona Zarokan a HDP'ê ve hatibû lidarxistin, hatiye pêşniyar kirin li Amedê jî yê bê lidarxistin.
- ✓ Ji bo ku di warê zarokan de xebateke bibandor bê meşandin û ji ber ku pirsgirêkên qadê di nav hev de ne, gelek girîng e ku hin komîsyonên partiyê - wek perwerde, aborî, astengdar - li gorî hewcedariyê bi hev re bixebitin.
- ✓ Pêwîst e saziyên ku li Amedê di warê zarokan de kar dikin, berbiçavbûnê zêde bikin û amûrên ku dikarin ji bo parvekirina xebatên xwe yê li nava welat û di asta navneteweyî de bîn pêşxistin, bixin rojevê.
- ✓ Weke HDP em saziyên zarokan ên wekî “gundê aştiyê”, “gundê zarokan”, “baxê bajar”, “muzexaneyê zarokan”, “malên zarokan ên çîrokan”, “malên muzîkê” xeyal dikin. Pir girîng e ku di vê heyamê de bi piştgirîkirina hikûmetên me yê herêmî ve navbeynkariya pêkanîna wê bikin.

- ✓ Divê li her parêzgehekê komîsyoneke xwe ya zarokan bê avakirin ji aliyê komîsyona me ya navendî ya zarokan piştgirî bê dayîn. Weke gava ewil avakirina Komîsyona Zarokan a Amedê û Wanê ya HDP'ê û ger hewce bike bi hevalên xwe yê komîsyona parêzgehê re bi temaya zarokan. Organîzekirina atolyeyan girîng e. Bi vî awayî, karê komîsyonê dê rasterast ji qada sereke ya ku serpêhatî û zanîn lê kom bûye, were xwarin û dê bikaribe encamên bêtir bi bandor derxe. Divê pêwendiya yekser û destpêkê ya saziyên zarokan ên li eyaletan komîsyonên me yê zarokan ên eyaletê bin û têkiliya komîsyona zarokan a navendî di asteke koordîneyî de bê parastin.
- ✓ Ji bo ku Komîsyona Zarokan xebatên xwe bi bandor û berhemdar bidomîne, divê di asta navendî de budçeyek ji komîsyonê re bê veqetandin.
- ✓ Girîng e ku têkilî û diyaloga di navbera HDP û saziyên zarokan de bê xurtkirin û di asteke berdewam û sistematîk de bête parastin.
- ✓ Partiyê bi giştî, li ser asta navendî û herêmî, qadên xebatê yê komîsyonên wekî zarok, çand, huner û perwerdeyê ji duyemîn derxistin. Pêdivî ye ku ew piştgirî bide nêzîkatiya ku wê wekî yek ji bingeheên bingeheên ên çêkirina siyasetê qebûl dike.

- ✓ Saziyên ku di warê zarokan de dixebitin xebatên xwe yên taybet hene. Bi zanebûna ku ew xwedî qad û sazî nearmanca sereke û armanca komîsyona me di têkiliyên bi saziyan re; ne girîngiya komîsyonan jî saziyan, belkî siyasî yebandor li ser jiyana zarokan wek partiyek di têkiliyek kolektîf de zêdekirina kapasîteyê.
- ✓ Têkildarî pirsgirêkên di civînan de hatine parvekirin pêşniyar û pêşniyarên qanûnê yên komîsyona me li meclîsê bîn pêşkêşkirin divê were amadekirin. (wek tiryak, xwekuştina ciwanan, girtîgehên ciwanan, zarokên penaber).
- ✓ Pêwîst e ku komîsyona me di warê têkoşîna li dijî îstismarkirina madeyên hişber de li Amedê ji bo avakirina toreke pisporên nefermî yên pisporan navbeynkarî û koordîne bike.
- ✓ Ji bo di warê zarokan de bîranînek were afirandin, gihandina raporên demkî yên saziyên ku di warê zarokan de dixebitin, ji bo her tim zanîna qadê û tevlêbûnê girîng e.
- ✓ Bînpêkirinên mafên zarokan ên li Amedê û li tevahiya Kurdistanê pêwîste bi rêk û pêk bîn şopandin, şopandin û destwerdan bê kirin.
- ✓ Her çend di serdan û hevdiştinan de hin pirsgirêkên zarokan bi berfirehî neyên nîqaşkirin jî, dê di dema pêş de komxebat, konferans û civînên bi vî rengî bîn lidarxistin. Pêşniyarên çareseriyê dê bi nîqaşek komî ya mijaran werin pêşxistin. Wek mînak zarokên ku di encama zewaca bi darê zorê û tacîza dijîtal de dibin mexdûrên şîdeta zayendî ji van pirsgirêkên girîng in.

- ✓ Divê li hemû qadên pirsgirêk ên ku li Amedê rasterast jiyana zarokan asteng dike, weke perwerde, tenduristî, îstîsmar û kar, torên hevkarî û ragihandinê yên nefermî bên avakirin û pêdivî ye ku were damezrandin. Di çarçoveya çareserîya van pirsgirêkan de, nêzîkatîyên ku tenê di çarçoveya saziyên dewletê de hatine pêşxistin, divê bên terikandin û ev xet tenê di rewşan de ku di asta fonksiyonel de encam bi dest bixin, bê bikaranîn. Ji xeynî vê û di serî de berfirehkirina qada civakî û nefermî û mezinkirina têkoşîna hegemonyayê, civakbûn û afirandina modelên qada zaroktiyê bi berhevkirina serpêhatiyên xweser ên nefermî, erdnîgarî hewce dike ku nêzîkatî û polîtîkayên xwe yên zarokatiyê ava bike.
- ✓ Weke yek ji gavên mezin ên destpêkê yên vê pêwîstiyê û perspektîfa ji bo HDP'ê, divê di demeke kurt de tevî hemû saziyên zarokan ên li Amedê "Komxebata Zarokan" bê lidarxistin. Di vê atolyeyê de serpêhatiyên zarokan tespîtkirina pirsgirêkan, nîqaşkirina wan bi kûrahî, belgekirin, hilberandina agahdariya kalîte ya kolektîf a bi bandor û xurt, divê armanc ew e ku nexşeyên çareseriyê çêbikin. Rapora komxebatê bi kurdî, tirkî û îngilîzî hat wergerandin. Divê rasterast bi saziyên navneteweyî yên zarokan re bê parvekirin.
- ✓ Piştî komxebatê divê di demeke navîn de li Amedê sempozyûmeke navneteweyî ya zarokan bê lidarxistin. Divê rastiya newekheviya erdnîgarî bi hev re were ragihandin û veguherandin, di bin pêşengiya lêkolînên bi salan de li dijî nêzîkatîyên serdest ên di qada zarokan de têne kirin.

- ✓ Rastiyek e ku ev demeke dirêj e li Amedê gelek sazî û tecrubeyên zarokan hene, lê bi qasî ku tê dîtin nayên dîtin. Pîsporên di warê zarokan de, an jî carinan "pîspor", gelek caran wek mirovên bi eslê xwe "rojavayî" tên dîtin. Bersiva pîrsa bê ka di vî warî de kîjan zanebûn û kî li ber xwe dide û çima derdikeve holê, rasterast bi hegemonyaya nêzîkatiyeke îdeolojîk ve têkildar e. Çawa ku di asta akademîk, sazûmanî, lêkolîn û pratîkê de hema hema li hemû qadên cîhanê yên zarok û deha de zanyar û kesên bi Îngilîzî diaxivin derdikevin pêş, di heman demê de hegemonya ya kes û saziyên ku gotinên xwe di çarçoveya referansa Tirkbûn û Tirkbûnê de bilêv dikin û bi peymanî Tirkbûn û Tirkbûnê re xebatên xwe dimeşînin jî bi awayekî vekirî yan jî bi awayekî manîdar li qadê hene. Eşkere ye ku ev hegemonya di warê zarokan de ne tesadûfî ye, çawa ku newekheviyên di navbera serpêhatiyên zarokan de ne tesadûfî ne, berevajî wê xwedî paşxaneyên îdeolojîk e. Ji ber vê yekê, weke Komîsyona Zarokan a HDP'ê, ji bilî çareserkirina pîrsgirêkên hemû zarokan; Destekkirin û navbeynkariya dîtinê tecrûbeyên di warê zarokan de, zelalbûna nêzîkatiya Komîsyona me ji aliyê bîrdozî-polîtîk ve îfade dike. Di vê çarçoveyê de ji bo têkoşîna ku em dimeşînin pir girîng e ku HDP li şûna ku polîtîkayên ku tenê di qada zarokan de di asta axaftinê de maye hilberîne, di qada civakî de xwedî zanebûneke domdar, dînamîk û rojane ye û ev tecrûbeyan berhev dike û civakî dike.

KOMÎSYONA ZAROKAN A HDP

Rapora Zarokan a Amedê

Ber bi hîlbijartinên herêmi ve, 2023

HDP